

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش های خبری

گزارش پژوهشی؛

موضوع:

"معرفی تجربه کشورها در حمایت از تولید (۳)"

(ترکیه)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: فاطمه حسینی

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

- ۱ نکات برجسته
- ۲ مقدمه
- ۲ بررسی وضعیت و جایگاه اقتصادی ترکیه در جهان
- ۳ رویکرد و سیاست ترکیه نسبت به بنگاه‌های کوچک و متوسط
- ۴ نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد ترکیه
- ۵ مقایسه ویژگی‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط و بنگاه‌های بزرگ در ترکیه
- ۶ محورهای قانونی سیاست‌گذاری در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط ترکیه
- ۸ اقدامات و راهکارهای ترکیه برای رفع مشکلات و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط
- ۱۰ برنامه‌های عملیاتی ترکیه در حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط
- ۱۰ پیشنهادهایی برای ایران
- ۱۱ جمع‌بندی

□ نکات برجسته

- ❖ ترکیه در سال ۲۰۱۸ با جمعیتی بالغ بر ۸۲ میلیون نفر و حجم تولید ناخالص داخلی ۷۸۴ میلیارد دلار، از لحاظ وضعیت اقتصادی رتبه هفدهم جهان و ششم در اروپا را به خود اختصاص داده است.
- ❖ افزایش آزادسازی تجاری در ترکیه از دهه ۱۹۸۰ میلادی به افزایش سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط در این کشور منجر شد، به گونه‌ای که امروزه این بنگاه‌ها سهم قابل توجهی از کسب‌وکارهای این کشور و میزان اشتغال آن را بر عهده دارند.
- ❖ دهه اول قرن ۲۱، به عنوان «دهه بنگاه‌های کوچک و متوسط» در ترکیه نامگذاری شده است.
- ❖ براساس آمار سال ۲۰۱۴، بنگاه‌های کوچک و متوسط ۹۹٫۸ درصد از بنگاه‌های اقتصادی ترکیه را تشکیل داده‌اند.
- ❖ محورهای قانونی سیاست‌گذاری برای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط در ترکیه شامل بهبود دسترسی به منابع مالی، ارتقای سطح تکنولوژی، کارآفرینی و نوآوری، سیاست‌های تشویقی، اصلاح قوانین و مقررات، ارتقا و توسعه آموزش و پرورش و بهبود دسترسی به اطلاعات می‌باشد.
- ❖ تدوین برنامه‌های عملیاتی یک و یا چند ساله، عضویت در نهادها و مجامع بین‌المللی، ایجاد همکاری و هماهنگی میان سازمان‌های متولی اجرای سیاست‌ها، تأسیس سازمان توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (کاسگب) از مهم‌ترین اقدامات ترکیه در تقویت و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط به شمار می‌رود.
- ❖ سازمان توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (کاسگب) اصلی‌ترین نهاد برای اجرای سیاست‌های در نظر گرفته شده توسط وزارت صنایع و تجارت ترکیه در راستای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط به شمار می‌آید.

□ مقدمه

یکی از مؤلفه‌های اساسی در جهت رشد اقتصادی هر کشوری، توجه به تولید و تقویت آن در راستای اهداف توسعه‌ای آن کشور می‌باشد، چراکه تولید با درگیر کردن سایر مؤلفه‌های مؤثر بر رشد اقتصادی از جمله کسب‌وکار، تجارت خارجی، کاهش فقر و ایجاد عدالت اقتصادی، سرمایه‌گذاری و ... زمینه رشد و رقابت‌پذیری اقتصاد را در سطح منطقه‌ای و جهانی تسهیل می‌کند. از همین‌رو، حمایت از تولید یکی از محورهای اساسی سیاست‌گذاری و تعیین چشم‌انداز جهانی کشورها برای مطرح شدن در جایگاه اقتصاد جهانی است. در این راستا، نگاهی به تجربه کشورهای موفق از جمله کشور ترکیه، نشان می‌دهد دولت در این کشور با اتخاذ سیاست‌ها و اقدامات مؤثر در راستای تقویت و توسعه تولید همواره تلاش کرده است تا نقش اساسی در حمایت از تولید ایفا نماید. در این رابطه، یکی از اقدامات و راهکارهای مؤثر این کشور برای حمایت از تولید، توجه ویژه به بنگاه‌های کوچک و متوسط و تلاش برای تقویت و اثرگذاری بیشتر آنها در اقتصاد از دهه ۱۹۸۰ به بعد بود؛ به طوری که، توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط به عنوان یکی از مهم‌ترین استراتژی‌های دولت برای رسیدن به اهداف توسعه، در طرح‌ها و برنامه‌های عملیاتی توسعه‌محور مورد توجه قرار گرفت و این بنگاه‌ها مهم‌ترین ابزار در توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال معرفی شدند. به عبارت دیگر، می‌توان از بنگاه‌های کوچک و متوسط به عنوان کاتالیزور توسعه اقتصادی در ترکیه نام برد؛ چراکه این بنگاه‌ها رشد کارآفرینی، نوآوری، پویایی، ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش صادرات و در نهایت رشد اقتصادی را برای این کشور به ارمغان آورده است. حال با توجه به اهمیت نقش و جایگاه بنگاه‌های کوچک و متوسط در تقویت تولید و توسعه اقتصادی کشورها، استفاده از تجارب کشورهای موفق در این حوزه، تجربیات ارزشمندی را در جهت هماهنگی و هدفمند کردن اقدامات و برنامه‌های دولت در راستای حمایت از تولید به واسطه این بنگاه‌ها پیش‌روی سیاستگذاران و برنامه‌ریزان اقتصادی کشور قرار خواهد داد. بر این اساس، در گزارش پیش‌رو که به شیوه اسنادی گردآوری شده است، شرح مختصری از راهکارها و اقدامات صورت گرفته در این کشور به منظور حمایت و تقویت تولید با استفاده از ظرفیت بنگاه‌های کوچک و متوسط ارائه می‌شود.

□ بررسی وضعیت و جایگاه اقتصادی ترکیه در جهان

کشور ترکیه با ۸۱۴,۵۷۸ کیلومتر مربع (مساحت کمی کمتر از نصف ایران) سی‌وپنجمین کشور جهان از نظر مساحت محسوب می‌شود.^۱ همچنین، ترکیه در سال ۲۰۱۸ با جمعیتی بالغ بر ۸۲ میلیون نفر^۲ و حجم تولید ناخالص داخلی ۷۸۴ میلیارد دلار^۳، از لحاظ وضعیت اقتصادی رتبه هفدهم در جهان و ششم در اروپا به شمار می‌رود. این کشور با داشتن ذخایر ۵۶۴,۸ تن طلا در میان ۱۰ کشور دارای بیشترین ذخایر طلا در جهان قرار گرفته است. همچنین، به موازات پیشرفت‌های صنعتی در زمینه کشاورزی، توانسته جایگاه چهارمین تولیدکننده سبزیجات و

۱. گزارش دفتر مطالعات محیط کسب‌وکار مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «جایگاه و نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد ترکیه»؛ دی ماه ۱۳۹۰

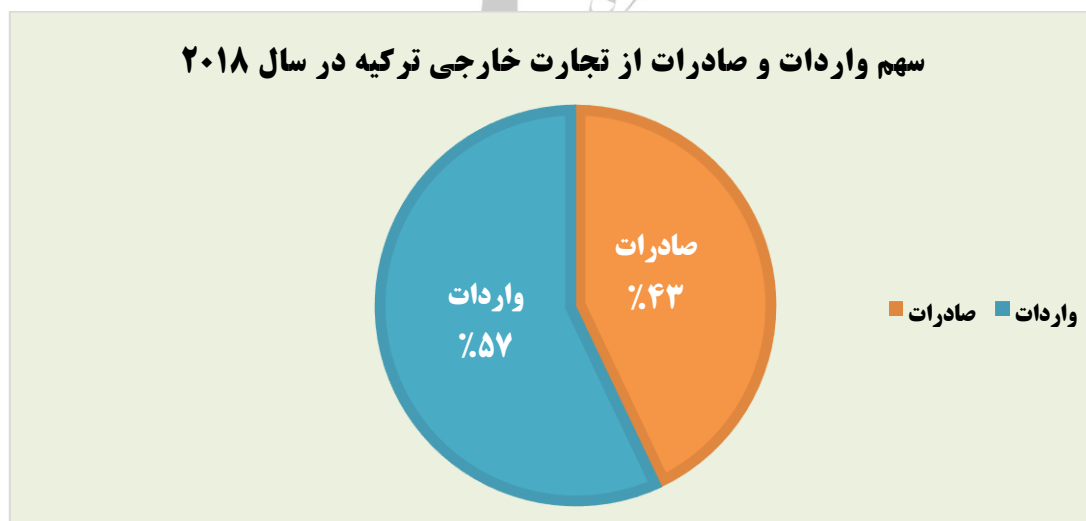
۲. خبرگزاری آنا تولی به نقل از مرکز آمار ترکیه؛ (۲۰۱۹/۰۲/۰۱)

۳. پایگاه اطلاع‌رسانی معاونت دیپلماسی وزارت امور خارجه؛ (۹۸/۰۴/۲۳)

ششمین تولیدکننده میوه در جهان را به خود اختصاص دهد. همچنین، به لحاظ جذب گردشگر، ترکیه رتبه ششم جهان را داراست.^۱

اقتصاد ترکیه در سه ماهه دوم سال ۲۰۱۸ نسبت به اکثر کشورهای عضو اتحادیه اروپا، اداره سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و گروه ۲۰، پیشرفت بزرگ و چشمگیری را تجربه کرده و از آنها پیشی گرفته است. به طوری که در سه ماهه نخست سال ۲۰۱۸، ۷,۳ درصد رشد اقتصادی داشت و با ادامه سیر تصاعدی در سه ماهه دوم نیز ۵,۲ درصد رشد اقتصادی را به ثبت رساند. رشد اقتصادی ترکیه در دوره مذکور بین کشورهای اتحادیه اروپا پس از مالت در جایگاه دوم و در بین اعضای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در رده اول قرار گرفت.^۲ همچنین، در سه ماهه سوم ۲۰۱۸ نیز رشد ۱,۶ درصدی برای اقتصاد ترکیه به ثبت رسیده است.^۳

بررسی حجم تجارت خارجی ترکیه نیز نشان می‌دهد، این رقم در سال ۲۰۱۸ بالغ بر ۳۹۱ میلیارد و ۶۲ میلیون دلار بوده است که واردات با رقم ۲۲۳ میلیارد و ۳۹ میلیون دلار سهم ۵۷ درصدی و صادرات با رقم ۱۶۸ میلیارد و ۲۳ میلیون دلار سهم ۴۳ درصدی از تجارت خارجی این کشور دارد. براساس برنامه یازدهم توسعه اقتصادی ترکیه (۲۰۱۹-۲۰۲۳) نیز، برای سال ۲۰۲۳ صادرات ۲۲۶,۶ میلیارد دلاری و واردات ۲۹۳,۵ میلیارد دلاری پیش‌بینی شده است.^۴

□ رویکرد و سیاست ترکیه نسبت به بنگاه‌های کوچک و متوسط

در اواخر دهه ۱۹۸۰، ترکیه یک هدف سیاستی مهم را آغاز کرد و آن پرورش بنگاه‌های کوچک و کوچک‌سازی شرکت‌های بزرگ بود. به دلیل تلاش ترکیه برای عضویت در اتحادیه اروپا، صنایع کوچک دستور کار مفیدی برای سیاست‌گذاران اقتصادی این کشور بود. توجه به رشد اقتصادی از مواردی بود که موجب شد بنگاه‌های کوچک و متوسط در سیاست‌های اقتصادی این کشور مورد تأکید قرار گیرد.^۵ به عبارت دیگر، افزایش آزادسازی تجاری در این

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی معاونت دیپلماسی وزارت امور خارجه؛ (۹۸/۰۱/۱۸)

۲. خبرگزاری آناتولی؛ (۲۰۱۸/۰۹/۰۱)

۳. پایگاه اطلاع‌رسانی معاونت دیپلماسی اقتصادی وزارت امور خارجه؛ (۹۸/۰۱/۱۸)

۴. پایگاه اطلاع‌رسانی معاونت دیپلماسی اقتصادی وزارت امور خارجه؛ (۹۸/۰۴/۲۳)

۵. حضوری، منیر؛ «نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی ترکیه»؛ فصلنامه سیاست، سال دوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۹۴، ص ۹۲

کشور از دهه ۱۹۸۰ میلادی به افزایش سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط منجر شد، به گونه‌ای که امروزه این بنگاه‌ها سهم قابل توجهی از کسب‌وکارهای این کشور و میزان اشتغال آن را بر عهده دارند.

به دلیل مزایای متعدد بنگاه‌های کوچک و متوسط و نقش آنها در اقتصاد که شامل پویایی و انعطاف‌پذیری آنها در ظرفیت‌های کسب‌وکار، بهره‌وری، نوآوری، ویژگی‌های رقابتی و سهم ویژه آنها در تولید اشتغال می‌شد، ارتقای وضعیت آنها برای افزایش رشد اقتصادی، رقابت‌پذیری بنگاه‌ها و ایجاد اشتغال به اولویت و سیاست اصلی دولت تبدیل شد.^۱

□ نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد ترکیه

براساس برآوردهای صورت گرفته در سال ۲۰۰۹، تعداد ۲,۲۹۵,۵۵۴ بنگاه کوچک و متوسط در ترکیه وجود داشتند که در این میان بنگاه‌های کوچک با کمتر از ۱۰ نیروی کار بیشترین سهم را به خود اختصاص داده بودند.^۲

در واقع، بنگاه‌های کوچک و متوسط هسته اصلی اقتصاد ترکیه شناخته شده و سهم قابل توجهی در توسعه اقتصادی این کشور داشته‌اند. به طوری که، دهه اول قرن ۲۱، به عنوان «دهه بنگاه‌های کوچک و متوسط» در ترکیه نامگذاری شده است.^۳ با توجه به آمارها، در سال ۲۰۰۲ بنگاه‌های کوچک و متوسط در ترکیه ۹۹,۵ درصد از بنگاه‌های اقتصادی، ۶۱,۱ درصد از اشتغال، ۲۷,۳ درصد از ارزش افزوده؛ در سال ۲۰۰۴، این بنگاه‌ها ۷۷ درصد از اشتغال و ۲۷ درصد از ارزش افزوده؛ در سال ۲۰۱۰، بنگاه‌های کوچک و متوسط ۸۰,۵۷ درصد از اشتغال، ۵۸,۴۸ درصد از ارزش افزوده، ۵۹,۵۳ درصد از ارزش کل تولیدات را تشکیل می‌دادند. در سال ۲۰۱۲ نیز، ۹۹,۸ درصد اشتغال، ۶۳,۳ درصد گردش مالی، ۵۴,۲ درصد ارزش افزوده و ۶۰,۴ درصد از کل صادرات ترکیه به این بنگاه‌ها اختصاص داشت.^۴ همچنین، براساس براساس آمار سال ۲۰۱۴، این بنگاه‌ها ۹۹,۸ درصد از بنگاه‌های اقتصادی، ۷۳,۵ درصد از اشتغال، ۵۴,۱ درصد از حقوق و دستمزد، ۶۲ درصد از بازده اقتصادی، ۵۳,۵ درصد از ارزش افزوده و ۵۵ درصد از سرمایه‌گذاری ناخالص در دارایی‌های مشهود را دربر گرفته‌اند.^۵

سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط ترکیه از اشتغال و ارزش افزوده (۲۰۱۴-۲۰۰۲)					
۲۰۱۴	۲۰۱۲	۲۰۱۰	۲۰۰۴	۲۰۰۲	
۷۳,۵	۶۳,۳	۸۰,۵۷	۷۷	۶۱,۱	اشتغال
۵۳,۵	۵۴,۲	۵۸,۴۸	۲۷	۲۷,۳	ارزش افزوده

۱. گزارش دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «الگوی راهبردی حمایت از تولید؛ تجربه دولت ترکیه در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط»؛ تیرماه ۱۳۹۷
۲. گزارش دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «الگوی راهبردی حمایت از تولید؛ تجربه دولت ترکیه در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط»؛ تیرماه ۱۳۹۷
۳. گزارش دفتر مطالعات محیط کسب‌وکار مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «جایگاه و نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد ترکیه»؛ دی ماه ۱۳۹۰
۴. حضوری، منیر؛ «نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی ترکیه»؛ فصلنامه سیاست، سال دوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۹۴، ص ۹۳
۵. گزارش دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «الگوی راهبردی حمایت از تولید؛ تجربه دولت ترکیه در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط»؛ تیرماه ۱۳۹۷

□ مقایسه ویژگی‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط و بنگاه‌های بزرگ در ترکیه^۱

بنگاه‌های کوچک و متوسط به جهت منسجم بودن از نظر ساختار و مدیریت می‌توانند با هماهنگی بهتر با بازار، نیازهای تقاضاکنندگان را بهتر تشخیص و پاسخ دهند و از جهت ساختار کارگر و کارفرما نیز روابط نزدیک‌تر میان آنها برقرار است. از بُعد ساختار بنگاه، بنگاه‌های کوچک و متوسط نسبت به تولید، بازاریابی و ارائه خدمات، انعطاف‌پذیری بیشتری در مقایسه با بنگاه‌های بزرگ دارند. براساس این انعطاف بالا، این بنگاه‌ها شرایط تنگنای اقتصادی و نوسانات محیطی را با خسارت و زیان کمتری می‌توانند پشت سر بگذارند. در مجموع، بنگاه‌های کوچک و متوسط در مقایسه با بنگاه‌های بزرگ دارای مزیت‌ها و عدم مزیت‌هایی هستند که براساس معیارها و عوامل مختلف به شرح جدول زیر قابل بررسی است:

مؤلفه‌ها	بنگاه‌های کوچک و متوسط	بنگاه‌های بزرگ
بازار	توانایی واکنش سریع برای حرکت گام‌به‌گام با نیازهای بازار	توزیع فراگیر و تسهیلات خدماتی، دارای قدرت بازاری برای حفظ تولیدات
مدیریت	بدون بوروکراسی، مدیریت پویا و کارآفرینانه در جهت بهره‌مندی از فرصت‌های جدید با خطرپذیری بالا	مدیران متخصص با توانایی کنترل سازمان‌ها و اتخاذ راهبردهای مشارکتی
ارتباطات درونی	شبکه درونی کارآ و غالباً غیررسمی، بهره‌مندی از سرعت بالای حل مشکلات درونی، توانایی تطبیق و اعمال تغییرات حسب شرایط بیرونی	ارتباطات درونی غالباً کند که منجر به واکنش کند به تهدیدات و فرصت‌های بیرونی می‌شود
ارتباطات بیرونی	خلأ زمانی یا منابع برای تشخیص و به‌کارگیری فرصت‌ها و تخصص‌های علمی و تکنولوژیکی	توانایی اتصال به منابع علمی و تکنولوژیکی بیرونی، توانایی خرید اطلاعات اساسی در حوزه‌های تکنولوژیکی
تأمین مالی	مشکلات زیاد در جذب سرمایه، به ویژه سرمایه ریسک‌پذیر	توانایی جذب سرمایه بازار، امکان ایجاد تنوع سبد سرمایه‌گذاری در بازارهای فناوری و جدید
صرفه‌های مقیاس و رویکردهای نظام‌مند	در برخی حوزه‌ها صرفه‌های مقیاس مانع ورود به بازار را برای بنگاه‌های کوچک به وجود می‌آورد. عدم توانایی تشکیل خطوط تولید و ساختار تولیدی یکپارچه	توانایی منتفع شدن از صرفه‌های مقیاس تحقیق و توسعه، تولید و بازاریابی؛ توانایی تشکیل و ارائه پیشنهاد در محصولات مکمل
رشد	به سختی می‌توانند سرمایه‌های ضروری را از منابع بیرونی برای رشد سریع به‌دست آورند	توانایی توسعه مالی تولید بنیان؛ توانایی تأمین وجود برای رشد تولید
حق امتیازها	امکان مواجهه با مشکلات در کپی‌برداری و نظام حق امتیازها؛ عدم توانایی فراهم‌آوری هزینه‌ها در شرایط پرداخت حق ثبت	توانایی استخدام متخصصین حق ثبت؛ می‌توانند در قبال تخلف نسبت به حق ثبت اعاده حق نمایند
مقررات دولتی	غالباً نمی‌توانند با مقررات پیچیده کنار بیایند. هزینه واحد ایجاد و تطبیق برای بنگاه‌های کوچک معمولاً بالاست	توانایی تأمین خدمات حقوقی برای تطابق با شرایط قانونی پیچیده؛ توانایی بسط هزینه‌های تنظیمی و مقرراتی

۱. گزارش دفتر مطالعات محیط کسب‌وکار مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «جایگاه و نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد ترکیه»؛ دی ماه

□ محورهای کانونی سیاستگذاری در توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط ترکیه

دولت ترکیه پیش از آنکه سیاست‌های اقتصادی و اصلاحات ساختاری را به منظور تقویت و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط در این کشور آغاز کند، ابتدا به بررسی مشکلات و نقاط ضعف این بنگاه‌ها پرداخت. در این راستا، پس از بررسی‌های انجام شده مشخص شد که عمده مشکلات این بنگاه‌ها در دو بخش عوامل درون‌بنگه‌ای شامل: پایین بودن سطح دانش چگونگی انجام کار و سطح تکنولوژی، پایین بودن سطح مهارت، پایین بودن حجم سرمایه، عدم دسترسی و استفاده از تکنولوژی‌های مدرن به‌خصوص در حوزه اطلاعات و ارتباطات و عوامل برون‌بنگه‌ای شامل: بی‌ثباتی و شرایط ناپایدار اقتصادی به واسطه انجام سیاست‌های تعدیل اقتصادی، بی‌انضباطی مالی دولت و کسری بودجه و محدودیت دسترسی به منابع دسته بندی می‌شود.

مشکلات و نقاط ضعف بنگاه‌های کوچک و متوسط در ترکیه

عوامل درون‌بنگه‌ای

- پایین بودن سطح دانش چگونگی انجام کار و سطح تکنولوژی
- پایین بودن سطح مهارت
- پایین بودن حجم سرمایه
- عدم دسترسی و استفاده از تکنولوژی‌های مدرن به‌خصوص در حوزه اطلاعات و ارتباطات

عوامل برون‌بنگه‌ای

- بی‌ثباتی و شرایط ناپایدار اقتصادی به واسطه انجام سیاست‌های تعدیل اقتصادی
- بی‌انضباطی مالی دولت
- کسری بودجه و محدودیت دسترسی به منابع

بنابراین، ابتدا می‌بایست با توجه به مشکلات موجود محورهای کانونی مورد نیاز در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط شناسایی و استخراج و سپس، تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های کارآ و اثربخش در این حوزه در دستور کار قرار گیرد. بر این اساس، محورها و مسئله‌های کانونی زیر برای انجام اقدامات مؤثر در توسعه و تقویت بنگاه‌های کوچک و متوسط مورد توجه قرار گرفت:

- بهبود دسترسی به منابع مالی: افزایش سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط در حجم تسهیلات بانکی و به کارگیری ساختارهایی که بنگاه‌های کوچک و متوسط را قادر سازد تا بهتر بتوانند از ابزارهای مالی مانند سرمایه مخاطره‌پذیر و مشارکت در سرمایه‌گذاری‌های مالی یا مستغلات استفاده کنند.

- ارتقای سطح تکنولوژی، کارآفرینی و نوآوری: افزایش سطح تکنولوژی مورد استفاده توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط از طریق برنامه‌های آموزشی و حمایت از تحقیق و توسعه به منظور توسعه زیرساخت‌های تکنولوژیکی بنگاه‌ها.^۱
- سیاست‌های تشویقی: تشویق توسعه نهادها و سازمان‌های بخش خصوصی با تمرکز بر تشویق صنایع کوچک و متوسطی که منطبق با استانداردهای بین‌المللی است.
- اصلاح قوانین و مقررات: بررسی قوانین و روش‌های حاکم بر مالکیت معنوی و تسهیل دسترسی به حقوق مالکیت معنوی.
- ارتقای آموزش و پرورش: تمرکز بر توسعه و ارتقای آموزش و پرورش برای نوآوری و سرمایه‌گذاری.
- بهبود دسترسی به اطلاعات: در این روند جریان اطلاعات بین سازمان‌های مختلف و بنگاه‌های کوچک و متوسط در گردش است.^۲

۱. گزارش دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «الگوی راهبردی حمایت از تولید؛ تجربه دولت ترکیه در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط»؛ تیرماه ۱۳۹۷

۲. حضوری، منیر؛ «نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی ترکیه»؛ فصلنامه سیاست، سال دوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۹۴، ص ۹۳

□ اقدامات و راهکارهای ترکیه برای رفع مشکلات و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط

دولت ترکیه برای رفع مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط و همچنین، دستیابی به اهداف موردنظر اقتصادی به واسطه این بنگاه‌ها، اقدامات عملیاتی و حمایت‌های خود را به طور همزمان در سه محور سازماندهی کرد:

- **تدوین برنامه‌های عملیاتی یک و یا چند ساله:** اولویت‌هایی ترکیه در تدوین برنامه‌ها و طرح‌های چندساله برای بنگاه‌های کوچک و متوسط عبارت بود از:
 - **تسهیم تجربه، ایجاد هم‌افزایی میان بخش‌هایی که به ترفیع بنگاه کوچک و متوسط منجر می‌شوند، افزایش همکاری میان نهادها، تجمیع منابع و سوق دادن آنها به سمتی که به آنها نیاز است.**
 - **مطالعه و ارزیابی سیاست‌ها، برنامه‌ها، انتخاب بهترین و موفق‌ترین راه‌حل‌های صورت پذیرفته در اتحادیه اروپا در خصوص بنگاه‌های کوچک و متوسط، به منظور به دست آوردن یک نقشه راه مناسب.**
- **عضویت در نهادها و مجامع بین‌المللی:** دولت ترکیه از عضویت در نهادها و مجامع بین‌المللی چند مسئله مهم را دنبال می‌کرد. نخست اینکه، عضویت در این‌گونه نهادها به افزایش هم‌افزایی، تسهیم تجربه و دانش، افزایش همکاری و ... میان کشورهای عضو منجر شده و می‌تواند به میزان قابل توجهی به رفع مشکلات بنگاه‌های کوچک و متوسط منجر گردد. علاوه بر این، عضویت در این‌گونه نهادها کشور ترکیه را مجبور به انجام برخی اصلاحات ساختاری و قانونی مناسب می‌کرد و همین مسئله می‌توانست نقش قابل توجهی در ایجاد یک محیط باثبات اقتصادی، سیاسی، کاهش تصدی‌گری دولت در اقتصاد و ... داشته باشد.
- **ایجاد همکاری و هماهنگی میان سازمان‌های متولی اجرای سیاست‌ها:** دولت برای از بین بردن بوروکراسی و تسهیل تمامی امور مربوط به بنگاه‌های کوچک و متوسط بخش قابل توجهی از بدنه عمومی خود را در شکل‌دهی و اجرای سیاست‌های مربوط دخیل نمود. از مهم‌ترین نهادها و سازمان‌ها در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
 - **سازمان برنامه‌ریزی ایالتی (SPO):** این سازمان مسئولیت تهیه سیاست‌های مربوط به بنگاه‌های کوچک و متوسط و هماهنگ‌کننده بین بخش عمومی و خصوصی و نظارت بر سیاست‌ها و انجام تغییرات را در راستای حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط بر عهده دارد.
 - **وزارت صنایع و تجارت:** متولی اصلی تعریف سیاست‌ها و اجرای آنها به منظور رشد و توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط است.
 - **خزانه‌داری:** مسئول تأمین کمک‌های دولتی برای سرمایه‌گذاری بنگاه‌های کوچک و متوسط است.
 - **بدنه مالی اقتصاد:** که از طریق اعطای وام یا ضمانتنامه از این بنگاه‌ها حمایت می‌کند.

- دیگر نهادهای عمومی: که با بنگاه‌های کوچک و متوسط همکاری می‌کردند می‌توان به آمار و اطلاعات دولت، وزارت آموزش، علوم و تحقیقات فنی ترکیه، نهاد استانداردهای ترکیه، نهاد حق مالکیت ترکیه و سازمان اعتباربخشی ترکیه اشاره کرد.

• تأسیس سازمان توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط (کاسگب): این سازمان از ادغام دو نهاد، شامل مرکز توسعه و آموزش صنعتی (SEGEM) و سازمان توسعه صنایع کوچک (KUSGET)، با هدف افزایش سهم و کارایی بنگاه‌های کوچک و متوسط در صنایع تولیدی، افزایش رقابت‌پذیری آنها، ادغام آنها در صنایع مربوطه، افزایش ایجاد اشتغال و هماهنگی آنها با سیاست‌های توسعه اقتصادی و ملی در سال ۱۹۹۰ ایجاد شد و اصلی‌ترین نهاد برای اجرای سیاست‌های در نظر گرفته شده توسط وزارت صنایع و تجارت به شمار می‌آمد. کاسگب با راه‌اندازی ۸۸ اداره در ۸۱ شهر ترکیه اقدام به طراحی و اجرای برنامه‌های مختلف برای حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط کرد. به طوری که، براساس گزارش سال ۲۰۰۵ این سازمان، تعداد بنگاه‌های کوچک و متوسط تحت پوشش این سازمان از ۳۰۱،۲۹۱ بنگاه کوچک و متوسط صنایع تولید به ۲،۳۹۱،۲۲۹ بنگاه کوچک و متوسط در تمام بخش‌ها افزایش یافت. همچنین، ابزارهای حمایت مالی کاسگب از بنگاه‌های کوچک و متوسط به شرح زیر می‌باشد:

- مکانیسم حمایت اعتباری و بهره‌ای بنگاه‌های کوچک و متوسط: از مشخصه‌های اصلی این برنامه تخصیص منابع مالی با نرخ‌های پایین به متقاضیان وام و فرصت‌های موجود بوده است.
- برنامه‌های توسعه اعتباری بنگاه‌ها: این برنامه‌ها بیشتر برای غلبه بر بحران‌های اقتصادی جهانی در نظر گرفته شده بود. در این راستا، کاسگب ۱۴ برنامه حمایت مالی متفاوت را برای بنگاه‌های کوچک و متوسط از سال ۲۰۰۸ ترتیب داد.
- همکاری با نهادها و صندوق‌های پولی و مالی داخلی و خارجی: در این راستا، کاسگب با ملحق شدن به صندوق سرمایه‌گذاری مخاطره پذیر بنگاه‌های کوچک و متوسط (KOBİ)، صندوق سرمایه مخاطره پذیر استانبول (IVCI) و صندوق سرمایه پذیر آناتولین و صندوق ضمانت اعتبار (KGF) به دنبال افزایش کارایی و بهبود کیفیت ابزارهای بازار سهم بود.^۱

اقدامات ترکیه در حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط

۱. گزارش دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «الگوی راهبردی حمایت از تولید؛ تجربه دولت ترکیه در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط»، تیرماه ۱۳۹۷

□ برنامه‌های عملیاتی ترکیه در حمایت از نگاه‌های کوچک و متوسط

همان‌طور که بیان شد، دولت ترکیه در راستای حمایت و توسعه نگاه‌های کوچک و متوسط به منظور اثرگذاری بیشتر آنها بر اقتصاد کشورش، تدوین برنامه‌های عملیاتی یک یا چند ساله را به عنوان یکی از اقدامات در این راستا انتخاب نمود. بر همین اساس، با تدوین برنامه‌های عملیاتی در قالب طرح توسعه، نگاه‌های کوچک و متوسط را به طور ویژه مورد توجه قرار داد. به طوریکه هر یک از طرح‌های ارائه شده اهداف متفاوت از طرح دیگر را در راستای تقویت بنگاه‌های کوچک و متوسط پیگیری می‌کرد. اولویت و هدف طرح‌های توسعه با رویکرد نگاه‌های کوچک و متوسط که از طرح توسعه چهارم (۱۹۷۳-۱۹۸۳) در این کشور آغاز شده و تاکنون ادامه یافته است به شرح زیر می‌باشد:

- **طرح توسعه چهارم (۱۹۷۳-۱۹۸۳):** در این طرح برای نخستین بار مفهوم «صنایع کوچک» معرفی شد؛ اما مفهوم شرکت‌های کوچک، متوسط و کارآفرینی مورد توجه قرار نگرفت.
- **طرح توسعه ششم (۱۹۹۰-۱۹۹۴):** در این طرح اهداف و استراتژی‌ها معطوف به بخش صنایع کوچک شد، اما به بخش‌های خدمات و تجارت که طرح‌های محرک بودند، توجهی نشد.
- **طرح توسعه هفتم (۱۹۹۶-۲۰۰۰):** در این طرح برای نخستین بار مفهوم نگاه‌های کوچک و متوسط معرفی و جایگزین صنایع کوچک شد.
- **طرح توسعه هشتم (۲۰۰۱-۲۰۰۵):** در این طرح مفاهیمی همچون کارآفرینی، نوآوری و ارزش افزوده به صورت کلی و گسترده در ارتباط با نگاه‌های کوچک و متوسط به کار برده شد به عبارت بهتر، اهدافی همچون افزایش قدرت رقابتی بنگاه‌ها، افزایش ارزش افزوده خلق شده توسط این بنگاه‌ها و حفظ رشد پایدار به صورت واضح و آشکار معرفی شد.
- **طرح توسعه نهم (۲۰۰۷-۲۰۱۳):** در این طرح، به طور خاص و ویژه بر مفهوم کارآفرینی تأکید شده و در جایگاه نخست سیاست‌های حمایتی نگاه‌های کوچک و متوسط قرار گرفته است. در این دوره بر تسهیل دسترسی به منابع مالی به وسیله سرمایه‌گذاری، سرمایه‌هایی برای شروع کسب‌وکار و سیستم تضمین اعتبار تأکید می‌شود.
- **طرح توسعه نهم (۲۰۰۹-۲۰۱۳):** این طرح بر بهبود رقابت‌پذیری بنگاه‌ها تمرکز داشت.
- **طرح توسعه دهم (۲۰۱۴-۲۰۱۸):** این طرح به عنوان آخرین طرح عملیاتی اجرا شده تاکنون، بر اهمیت رشد پایدار و قوی فعالیت‌های نوآورانه و تقویت ظرفیت نوآوری در تولید و بخش‌های خدماتی تأکید داشت.^۱

□ پیشنهادهایی برای ایران

بررسی سیاست و رویکرد ترکیه در تقویت و توسعه نگاه‌های کوچک و متوسط به منظور نقش‌آفرینی مؤثر آنها در اقتصاد نشان می‌دهد، بسیاری از مسائل و اقداماتی که این کشور در این راستا مدنظر قرار داده است، می‌تواند برای سایر کشورهای در حال توسعه از جمله ایران نیز مورد استفاده قرار گیرد. به همین دلیل، با جمع‌بندی مطالب ارائه شده می‌توان توصیه‌های سیاستی زیر را برای ایران پیشنهاد داد:

۱. گزارش دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «الگوی راهبردی حمایت از تولید؛ تجربه دولت ترکیه در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط»؛ تیرماه ۱۳۹۷؛ حضوری، منیر؛ «نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی ترکیه»؛ فصلنامه سیاست، سال دوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۹۴، ص ۹۲

- **تقویت فرصت‌ها:** تقویت فرصت‌های تجاری برای صنایع کوچک شامل مواردی از جمله حمایت از کارآفرینان برای رقابت در داخل، ترویج شرایط لازم برای صادرات، امکان دسترسی بیشتر به بازارها، برداشتن موانع دست‌وپاگیر است. الزامات غیرقابل توجیه و یا غیرمعقول، ضمن اینکه پرهزینه و وقت‌گیر است، می‌تواند کسب و کار کوچک را از رقابت در بازارهای داخلی و خارجی دور کند.
- **حمایت‌های مالی:** دولت می‌تواند بانک‌ها را به همراهی با تازه‌کارها تشویق و شرایطی فراهم کند تا از سوی مؤسسات مالی - اعتباری وام‌هایی با نرخ بهره پایین، به صاحبان کسب و کار کوچک داده شود. همچنین، معافیت‌های مالیاتی در این خصوص می‌تواند مؤثر باشد.
- **آموزش و پرورش:** برای اطمینان از کسب و کار مناسب به نیروی ماهر و آموزش‌دیده نیاز است. در این خصوص نحوه آموزش و پرورش کودکان دیروز و جوانان فردا بسیار کلیدی است.
- **حمایت از مالکیت معنوی:** در همکاری با شرکای تجاری باید برای کارآفرینان اطمینان حاصل شود که از حقوق مالکیت معنوی مانند اختراعات، علائم تجاری و مواردی از این قبیل محافظت می‌شود. بدین ترتیب، هزینه‌ها تنها زمانی ارزشمند هستند که حفاظت کافی از مالکیت معنوی صورت گیرد.
- **حمایت از پژوهشکده‌ها و مؤسسات تحقیقاتی:** دولت می‌تواند به مؤسسات تحقیقاتی و دانشگاه‌ها کمک مالی کند تا در جهت تکنولوژی‌های جدید که به نفع دولت است، تحقیق کنند. در برخی موارد، این حمایت‌ها می‌تواند به ساخت یک محصول جدید و یا خدماتی جدید کمک کند و یک مسئله حیاتی اقتصاد مانند حمل‌ونقل، انرژی، کشاورزی و ارتباطات را بهبود بخشد. به این ترتیب، پروژه‌های تحقیقاتی، توسعه سرمایه‌گذاری و کار با سرمایه‌گذاران خصوصی در این رابطه مؤثر است.
- **اصلاح زیرساخت‌ها:** دولت‌ها در کمک به بهبود زیرساخت‌های موردنیاز صنایع کوچک نقش مهمی دارند، چراکه می‌توانند موانع را برداشته و شرایط را برای رشد آنها فراهم کنند. مواردی از جمله خطوط انتقال انرژی و سیستم‌های ارتباط از راه دور که برای سرمایه‌گذاری در هر کسب‌وکاری بیش از حد پرهزینه است باید از سوی دولت برطرف شود و زیرساخت‌ها و بسترهای لازم برای رشد صنایع کوچک فراهم شود.^۱

□ جمع‌بندی

ترکیه که تا دهه ۱۹۸۰ رویکرد توسعه صنعتی خود را بر پایه تقویت بنگاه‌های بزرگ اقتصادی استوار کرده بود، از این دهه به بعد با الگوبرداری از اروپا و نقشی که بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد کشورهای توسعه یافته ایفا کرده بودند، استراتژی صنعتی خود را از بنگاه‌های بزرگ به سمت بنگاه‌های کوچک و متوسط هدایت کرد. در این راستا، با تدوین برنامه‌های عملیاتی مختلف و انجام برخی اقدامات تلاش کرد تا با توسعه و تقویت بنگاه‌های کوچک و متوسط حداکثر استفاده را از ظرفیت این بنگاه‌ها در تقویت تولید و توسعه رشد اقتصادی خود به کار گیرد. به طوری که سیاست‌های اقتصادی به کار گرفته شده ترکیه از دهه ۱۹۸۰ به بعد در راستای توسعه صنایع کوچک و فعال کردن آنها در اقتصاد کشورش، باعث شد تا ترکیه با وجود عدم برخورداری از منابع خدادادی و زیرزمینی از جمله نفت، گاز، مس،

۱. حضوری، منیر؛ «نقش صنایع کوچک در توسعه اقتصادی ترکیه»؛ فصلنامه سیاست، سال دوم، شماره پنجم، بهار ۱۳۹۴، ص ۹۷

روی و ... امروزه در میان ۲۰ اقتصاد برتر جهان جای گیرد. در این راستا، ایجاد یک رابطه درست میان نهادهای بخش عمومی و بخش خصوصی به منظور هماهنگی هرچه بیشتر میان آنها برای توسعه و حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط نقش مؤثری ایفا کرد که دولت عهده‌دار آن شده بود. در ایران نیز اگرچه توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط به عنوان یکی از ابزارهای توسعه اقتصادی مطرح شده است، اما بررسی سهم آنها در سایر مؤلفه‌های اقتصادی نشان می‌دهد که این بنگاه‌ها، سهم ناچیزی از صادرات، ارزش افزوده، تولید ناخالص داخلی و ... دارند. حال از آنجا که این بنگاه‌ها در حال حاضر به عنوان بازوی اصلی تقویت تولید و توسعه اقتصادی در سایر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به شمار می‌روند، ضروری است با به کارگیری تجربه‌های جهانی، این بنگاه‌ها از حاشیه به متن اقتصاد و تولید کشور منتقل شوند تا بتوان از ظرفیت آنها در تقویت و توسعه تولید در کشور بهره‌مند شد.

